

A Szántópusztai temetőről

A Szántódi Hírlevél 2019. februári számában rövid ismertetés jelent meg K. Varga Ilona festőművésznőről, akinek Szántódon évek óta állt üresen a háza, melyben valamikor sok időt töltött. Életéről csak az interneten elérhető rövid tájékoztató, a születési, halálozási adatai adtak némi információt. Ezért a szerkesztőség arra kérte az olvasókat, jelentkezzenek akik ismerték, hallottak róla. Nevezett a Balaton festőjének nevezte magát, erős kötődése volt Szántódhoz és hamvait a régi szántód-pusztai temetőben helyezték örök nyugalomra.

Még a felhívás megjelenése előtt Morvayné Csilla tőlem is megkérdezte, ismertem-e, tudok-e róla valamit. Sajnos nem ismertem, de nagyon meglepett az információ, hogy a régi temetőben vannak a hamvai. Évtizedek óta úgy tudtam, hogy oda már nem temetnek, különösen azóta nem, mióta a pusztát idegenforgalmi célokra megvette a SIOTÚR, az ott élt emberek Szántódon, Zamárdin, más településeken folytatták életüket.

Az 1895. október 1-től szántódiak anyakönyvezésére is kijelölt (és illetékes) endrédi születési (keresztelési) anyakönyvben minden nehézség nélkül megtaláltam Varga Ilona születésének bejegyzését. Ebből megtudhattam, hogy 1912. május 30-án született – az akkor 30 éves - Varga Ödön intéző és Csathó Magdolna házasságából. A keresztségben Ilona Margit Magdolna keresztnéveket kapta, ikertestvére (mert ikerként született) pedig Ödön Károly Alajos lett. Születésük után hamarosan elköltözhettek Szántódról, mert 1916-ban már az ikertestvér – a bejegyzés szerint - Kajáron meghalt. Azt, hogy a szülők mennyi ideig laktak Szántópusztán nem tudom megállapítani, de 1908-ban, majd 1909-ben is találtam a Szántópusztán lakó házaspárnak Endréden bejegyzett gyermekeket (1908-ban Magdolna Ilona, 1909-ben Ervina Ilona Mária néven, utóbbinál megjegyzésben 2002-es elhalálozás is szerepel).

A festőművésznő hamvainak szántópusztai eltemetéséről hallottak régi emlékeket ébresztettek bennem. Valamikor gyermekkoromban, tavasszal a ma Római útnak nevezett út mellett húzódó árokparton szoktunk ibolyát szedni. Sokszor előfordult, hogy megfélemezve az időről és a távolságról a temetőig mentünk, ott vettük észre, hogy milyen messze kerültünk az otthontól.

Van még egy nyomasztó emlékem 1958-ból, 13 éves koromból. 1958. december 22-én halt meg a három hónapos Farkas Istvánka, Farkas István és Kubicza

Rozália gyermeke. Az édesanyával és családjával születésemtől fogva szoros kapcsolatom volt, engem is megviselt a haláleset. A kisfiút fehér koporsóban temették el a szántódpusztai temetőben és valamilyen szokás szerint fiatal lányoknak kellett azt vinni. Az egyik kislány – unokatestvérem, Emmer Margit mellett - én voltam. Természetesen nem végig vittük a koporsót, csak a temetőben a sírig. Régen volt, de sokszor eszembe jut.

Csakúgy, mint a Puszta. Sokszor voltam ott. Nagybátyám 1950-ben pusztai lányt vett feleségül, esküvőjük a kis kápolnában volt.

Voltak pusztai iskolatársaim, sokakat ismertem az ott éltek közül. Magáról a Pusztáról azonban kevés tudásom volt, nem is nagyon érdeklődtem iránta, amit most bánok igazán.

Az utóbbi időben minden fellelhető irodalmat elolvastam, ami Szántód-pusztával kapcsolatosan elérhető volt. Az internet adta lehetőségeket kihasználva régi újságcikkekre akadtam, olyasmiket tudtam meg, amikről korábban nem hallottam.

A pusztai temetőről azonban szinte sehol sincs leírás. A rokonság, az ismerősök halottaikat Kőröshegyen, Zamárdiban, Balatonföldváron temették el (a messzebb lakók természetesen lakhelyükön, vagy ahhoz közel). Így – a kis István temetésén kívül – temetésekre, mindenszenteki, halottak napi megemlékezésekre nem mentünk a Szántód-pusztán lévő kis temetőbe.

Most, hogy elkezdtem foglalkozni e temető múltjával az elérhető „irodalomban” is alig találtam valamit. Míg a Pusztáról, magáról számtalan írás jelent meg, a temető legtöbbször csak említést kapott, mint ami volt.

Sörös Pongrácz: A tihanyi apátság története című munkájában ezt írja:

„Szántódnak temetője is van, melynek keresztjét Czirkpach Károly 1880-ban állította.”

Vagy egy másik hivatkozás egy térképészeti felmérésben:

„Temető. Gyepűvel kerített kis temető a széles földút D-i oldalán. Temető-gödör. Földbánya a temető K-i partjánál. Partifecskék tanyája.”

Ahhoz, hogy több információm legyen, saját kutatómunkámra szorítkoztam.

Mindenek előtt ez év szeptemberében, majd november 2.-án elmentem a temetőbe és sok fényképet készítettem.

Több meglepetés ért, kezdve attól, hogy emlékeimben közelebb volt a pusztai temető Szántódhoz.

Meglepett a még meglévő síremlékek száma, az önkormányzat által emelt szép kereszt és környezete, november elején a rendbe tett, virágokkal és mécsesekkel díszített sírok, minden.

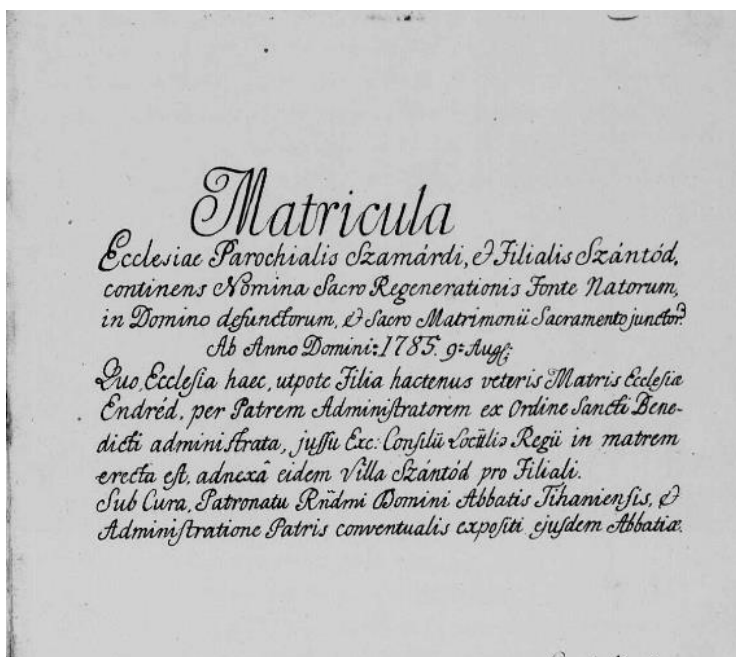
Gyerekkoromban a temetőbe bejárat csak a Pusztá felőli oldalon volt és arra emlékeztem, mint ha a kis halottat 1958-ban a bejáratától jobb felé vittük volna. Sírját, fejfáját azonban már nem találtam.

A még olvasható sírfeliratok, fényképek alapján készítettem egy listát. Volt összehasonlítási alap is, mert a Szántódi Hírlevél egy régi, 1997. évi számában, Tarján Zsuzsanna tollából megjelent egy írás „Mindenszentek-táji gondolatok és kérések a szántódpusztai temető kapcsán” címmel. Ezzel együtt a fellelhető sírfeliratokon olvasható nevek jegyzékét is közreadták.

A két névsor között nem sok a különbség, vannak azonban nevek, amiket már nem találtam (talán elvitték a hozzátartozók a maradványokat, talán a régi fakereszteken már nem olvashatók a nevek), vannak viszont olyan nevek, amik az 1997. évi jegyzéken nem szerepeltek (talán a cikk megjelenése után a hozzátartozók új táblákat tettek a sírokra, új családi sír is van és azóta került a temetőbe K. Varga Ilona festőművésznő is).

Nekiláttam a „kutatásnak”, azzal a céllal, hogy az olvasható nevek alapján valamit találjak az eltemetettekre vonatkozóan, továbbá, hogy amennyire lehet jegyzékbe vegyem kik lehetnek még ebben a régi temetőben.

Szántód a zamárdi-i plébánia szervezésével egyidejűleg lett filia, az itt élteket érintő fontos eseményeket (születés, házasság, halál) a zamárdi-i templom (plébánia) anyakönyveibe jegyezték be 1785-től.

Az anyakönyvezés törvény hatálya alapján, 1895. október 1-től vált állami feladattá. Ettől kezdve a kötelező anyakönyvezést az endrédi anyakönyvi hivatal látta el Endréden, az 1907. évi névváltozása után Balatonendrédén 1927. szeptember 30-ig. Ekkor Zamárdit nagyközségnek nyilvánították és nagyközséghez tartozó településrészek, így Szántódpusztá, Szántód (falu) Szántód-rév anyakönyvi ügyeit is Zamárdin intézték.

Folyószáma	Házasságkötés helye és ideje	Családi és utóneve, állása (foglalkozása), vallása, születési helye és ideje, lakhelye	Szüleinek családi és utóneve	Családi és utóneve, állása (foglalkozása), vallása, születési helye és ideje, lakhelye	Szüleinek családi és utóneve	Tanuk családi és utóneve, lakhelye	Aláírás előtti eset
1	2	3	4	5	6	7	Alá
		A boldtarsasági házjegyzékhez tartozó Zamárdi anyakönyvi hivatalban 1927. évi október 1-től az anyakönyvi hivatalnál kiadott. Sz. M. 66 372/1926					
		Boldtarsasági 1927. október 1					

Az egyházak az anyakönyveiket természetesen tovább is vezették/vezetik, de már csak azok az események kerülnek bejegyzésre, melyekhez egyházi szertartást vettek a hívek igénybe. Ezek az egyházi anyakönyvek azonban már nem érhetőek el az interneten.

A régi, 1895. szeptember 30-ig vezetett egyházi anyakönyvek digitalizálása – az amerikai Mormon Egyház megbízásából és költségén – még az 1960-as években megtörtént. A mikrofilmeken lévő anyag a Magyar Országos Levéltár III. ker. Lángliliom utcai részlegében, az utóbbi években pedig már az interneten is kutatható.

Ilyen módon tudtam én is adatokat és információkat gyűjteni a zamárdi-i katolikus plébánia anyakönyveiből.

Az állami anyakönyvek nagy köre 1895-től szintén megtalálható az interneten, de vannak hiányosságok, ezeknél már érvényesülnek a kutathatóság időbeli korlátai is.

Így volt lehetőségem az anyakönyvekben az egykori szántódiak után kutatni, nem kellett a helyszínen lennem, engedélyt kérnem, időpontokat egyeztetnem. Ezt nem is tudtam volna vállalni.

Azzal kezdtem a keresgélést, hogy „átlapoztam” a zamárdi-i régi egyházi anyakönyveket.

Tájékoztatóként mutatom, hogy mikortól milyen adatok találhatóak a régi egyházi anyakönyvekben.

PARISH: R.KATH.	DESCRIPTION OF RECORD: TAUFREGISTER STERBEREGISTER HEIRATSREGISTER VERSCHIEDENES
CITY: ZAMÁRDI DIÖZESE VESZPRÉM PROVINCE:	No. OF VOLUME: 1
FILMED AT: BUDAPEST DATE: 23 JUN 1965	DATES COVERED: 1785-1884
BY THE GENEALOGICAL SOCIETY SALT LAKE CITY, UTAH, U.S.A.	

R. KATH
894/1

RÖMISCH-KATHOLISCHES PFARRAMT
ZAMÁRDI
/Vorher: Szamárdi/
Diözese Veszprém
1. Band

TAUFREGISTER 1785-1884
1 - 79.Folios
60 - 93.Folios
STERBEREGISTER 1785-1884
1 - 42.Folios
Nbl. Nr. 29/a gibt es auch
HEIRATSREGISTER 1785-1884
1 - 20.Folios
VERSCHIEDENES
I - III.Folios

PARISH: R.KATH.	DESCRIPTION OF RECORD: TAUFREGISTER STERBEREGISTER HEIRATSREGISTER
CITY: ZAMÁRDI DIÖZESE VESZPRÉM PROVINCE:	No. OF VOLUME: 2
FILMED AT: BUDAPEST DATE: 23 JUN 1965	DATES COVERED: 1845-1879
BY THE GENEALOGICAL SOCIETY SALT LAKE CITY, UTAH, U.S.A.	

R. KATH
894/2

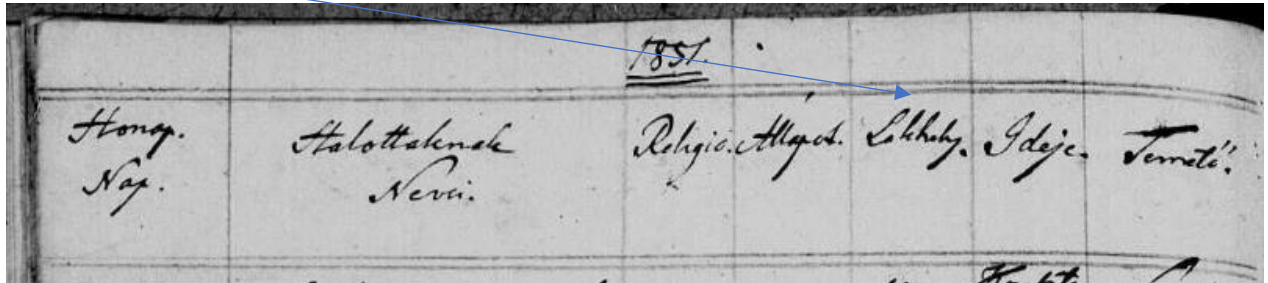
RÖMISCH-KATHOLISCHES PFARRAMT
ZAMÁRDI
/Vorher: Szamárdi/
Diözese Veszprém
2. Band

TAUFREGISTER 1845-1879
1 - 89.Folios
STERBEREGISTER 1845-1879
1 - 62.Folios
HEIRATSREGISTER 1845-1879
1 - 26.Folios

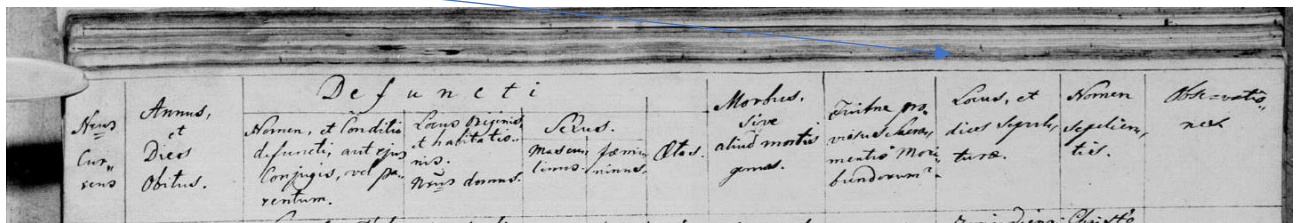
PARISH: R.KATH.	DESCRIPTION OF RECORD: TAUFREGISTER HEIRATSREGISTER STERBEREGISTER
CITY: ZAMÁRDI DIÖZESE VESZPRÉM PROVINCE:	No. OF VOLUME: 3
FILMED AT: BUDAPEST DATE: 23 JUN 1965	DATES COVERED: 1880-1895
BY THE GENEALOGICAL SOCIETY SALT LAKE CITY, UTAH, U.S.A.	

A halotti anyakönyvben 1852-ben talákoztam először azzal, hogy bejegyezték az eltemetés helyét és idejét, addig csak a lakhelyet jelölték.

1851-ig

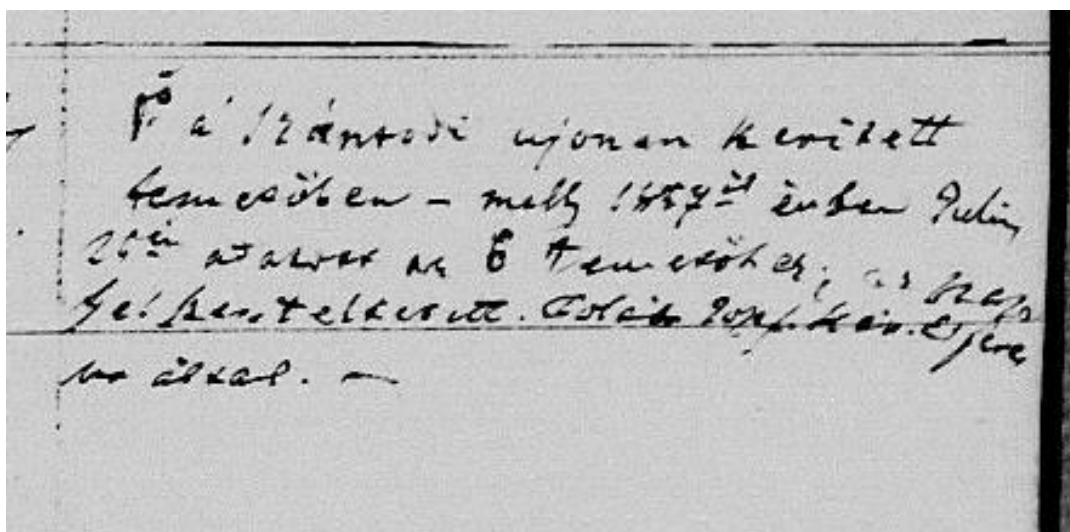
1852-től

„Locus et dies sepultura „ = a temetés helye és napja.

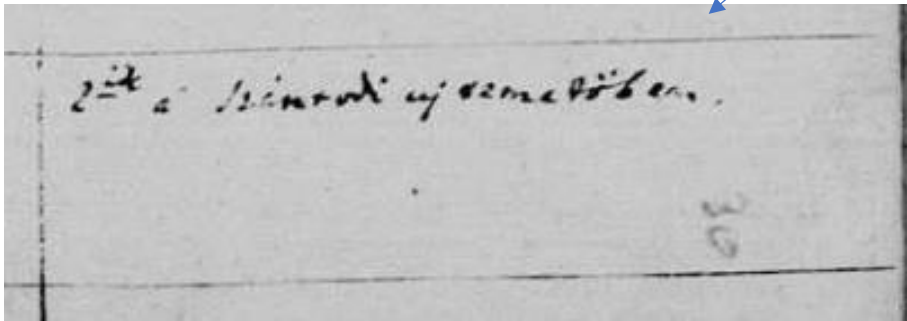
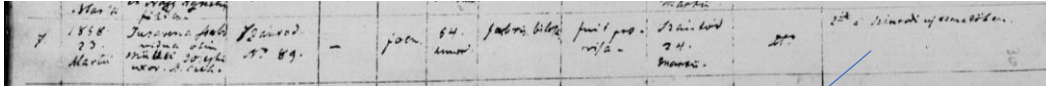
Ettől az időtől szántódi halottnál Szántód van megjelölve a temetés helyének, azzal azonban sehhol sem talákoztam, hogy lenne itt temető.

Tovább lapozva 1858-ban bukkantam a következő bejegyzésekre:

A bejegyzés szerint Horváth Annát, Balog Ferenc 45 éves korában, 1858. január 18-án elhunyt feleségét temették elsőként „a Szántódon újonnan kerített temetőbe – mely 1857-ik évben július 25-én adatott az temetőnek; az nap felszenteltetett esperes ur által.”

1858. március 23-án halt meg Szántódon 54 évesen özv. Szabó Susanna Müllei József felesége. A bejegyzés szerint ő a második a szántódi új temetőben.

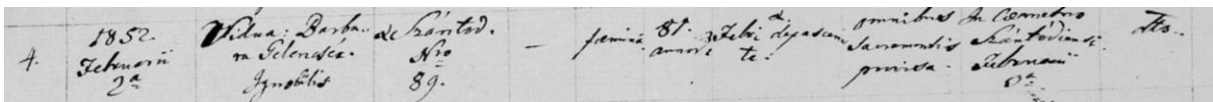

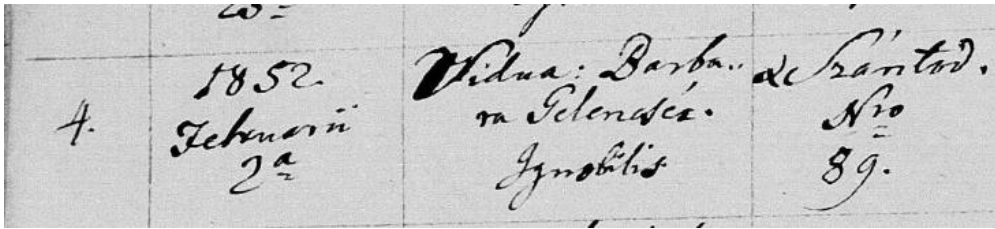
A fenti anyakönyvi bejegyzésekből kiindulva a szántód-pusztai temetőben ettől kezdve (1857. július 25.) volt temetés.

Megjegyzem azonban, hogy már az 1852. évi anyakönyvben úgy írták be a halálesetet a szántódi lakhelyű halottaknál, hogy a temetés helyeként Szántódot tüntették fel. Arról nincs tudomásom és nyomával sem találkoztam, hogy korábban is lett volna a pusztának temetője (úgymond régi temető).

Feltételezem ezért, hogy már az „új temető” hivatalos felszentelése előtt is ide temették azokat, akik 1852-1857 között haltak meg és akiknél a temetés helyeként Szántódot írták az anyakönyvbe. Amennyiben mégis volt korábban is temető, az is az új mellett lehetett.

Ezek a halottak a következők lehetnek:

1852-ben

1. Vidua Barbara Gelencsér (özv. Gelencsér Barbara) nemtelen, 81 éves, halálok: hektikus láz (tüdőbajos láz?).
2. Orsonits Márton nemtelen fia, Imre, $\frac{3}{4}$ -ed éves, halálok: láz

1853-ban

1. Balázs Erzsébet Balogh Ferenc felesége, 39 éves, halálok: ?
2. Harmath József adózó fia, József, 4 éves, halálok: agyhártyagyulladás (?)
3. Kiszlinger Anna törvénytelen lánya, Anna, 11 napos, halálok: ismeretlen.
4. Zughegyi József nemtelen fia, József, 2 hetes, halálok: bizonytalan.
5. Szabó Jakab bognár fia, István, 10 napos, halálok: difficilis partus (nehéz szülés?).
6. Borbély József nemtelen lánya, Erzsébet, 5 hónapos, halálok: ?

1854-ben

1. Török József birtok gazda lánya, Terézia, 8 napos, halálok: nehéz szülés.
2. Csikós András cseléd fia, István, 3 hónapos, halálok: vízibetegség.
3. Gaál József szolgáló (pradiner ?), 65 éves, halálok: agyhártyagyulladás (?).
4. Besztrovics Mihály szolgáló fia, József, 2 éves, halálok: morbus comitialis (epilepszia).
5. Oláh József marhapásztor lánya, Terézia, 10 napos, halálok: nehéz szülés.
6. Balogh Ferenc ... fia, József, 3 hónapos, halálok: dizentéria (vérhas).
7. Millei Antal szolgáló fia, József, 2 hónapos, halálok: (?)
8. Kránicz Sebestyén (mercer ?) és Schloger Barbara fia, József, 15 éves, halálok: angina (szorító mellkasfájdalom).

9. Csótár Mihály helvét (prcer ?) és Hajdú Terézia lánya, Erzsébet, 17 napos, halálok: tüdőgyulladás (?).

10. Csótár Mihály helvét és Hajdú Terézia lánya, Anna, 19 napos, halálok: febris (láz).

1855-ben

1. Sarang Éva Olasz Mihály szolgáló felesége, 72 éves, halálok: valamilyen láz.

2. Borbély József szolgáló, 35 éves, halálok: láz.

3. Kuczori József szolgáló és Szakáli Erzsébet fia, István, egy órás, halálok: ismeretlen.

4. Szabó Erzsébet Borbély József szolgáló felesége, 34 éves, halálok: vízibetegség.

5. Gulás Ferenc szolgáló és Percz Erzsébet fia, László, 6 napos, halálok: ismeretlen.

6. Valdinger János és Lengyel Erzsébet lánya, Erzsébet, 21 éves, halálok: cephalalgia (fejfájás).

7. Oláh József szolgáló és Beke Eleonóra fia, József, 10 éves, halálok: typhus.

1856-ban

1. Tóth Mihály szolgáló és Szabó Terézia fia, Mihály, egy órás, halálok: ismeretlen.

2. Oláh György nemtelen, 88 éves, halálok: apoplexia (gutaütés).

1857-ben

1. Szarvas József és Vég Piri fia, József, egy órás, halálok: gyengeség (?)

2. Kránicz Sebestyén és Tóth Éva fia, József, 1 hetes, halálok: gyengeség (?)

Ezeket összesítve, a hat év alatt 29 halott volt Szántódon (Pusztán), akiket itt is temettek el a bejegyzés szerint, feltehetően már a kijelölt, de még nem kerített, nem felszentelt új temetőben (vagy, ha volt a régiben).

Arról, hogy miként zajlott a temetés, mennyit kellett fizetni érte, a Zamárdi község monográfiájában van leírás:

.....”A halottat az 1950-es évek végéig otthon ravatalozták fel, és innen szállították ki a temetőbe.

Az egyesület tagjai csak férfiak lehettek. Önként jelentkezés alapján, 2-3 pengő befizetésével örökös tagságot lehetett szerezni. A tagokat a temetési szolgáltatásoknál kedvezmények illették:

- a tagok részére a temetés: 2 pengő
- a nem tagok részére: 10 pengő
- a halotyszállítás összege mindenkor „saját belátás szerint”

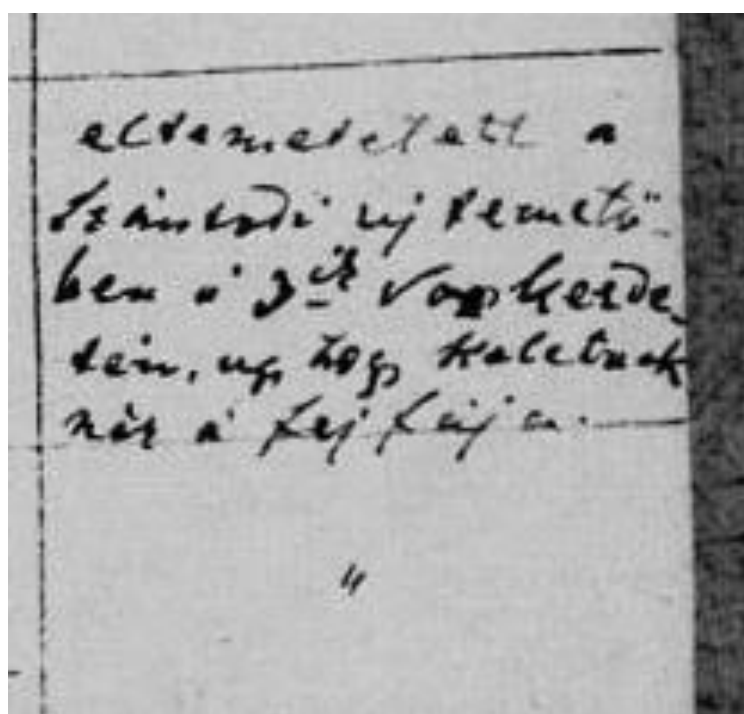
Megjegyzés: Fenti, idézett szöveg Zamárdi monográfiájában található, a „Céh” Egyesületről szóló részben. Ez az egyesület 1741 körül alakulhatott, célja volt megszervezni az elhunytak temetését, segítséget nyújtani a hozzátartozóknak - térítés ellenében - az ilyenkor szokásos teendők elvégzésében.

A temető 1857. július 25-i felszentelése után temettek bejegyzésénél fentiek szerint, azt, hogy első, hogy második az új temetőben nem biztos, hogy szó szerint kell érteni.

Még egy, a temetőben való tájékozódást segítő megjegyzésre találtam.

1864-ben halt meg Szántódpusztán Baranyai (Boronyai?) János helvét vallású béres, akit a kőröshegyi református lelkész temetett el. (Szántód-pusztá lakói szinte kizárólag római katolikus vallásúak voltak.) Megjegyzésként az alábbiak kerültek beírásra:

Febr.	nek Haja R. kat. polgári.	1867.			Febr.	
1864.	Baranyai János	Szántódi béres.				eltemetett a Szántódi új temető- ben a 3-ik sorkeze- den, úgy hogy halottak közé a fej fejjel.
April.	Helvét vallású.					

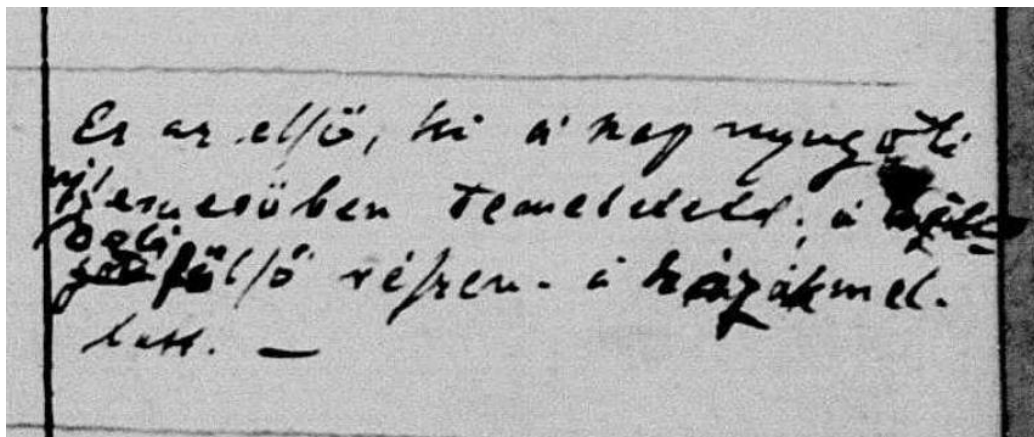
Felnagyítva:

„Eltemetett a Szántódi új temetőben a 3-ik sor kezdetén, úgy, hogy keletnek néz a fejfája.”

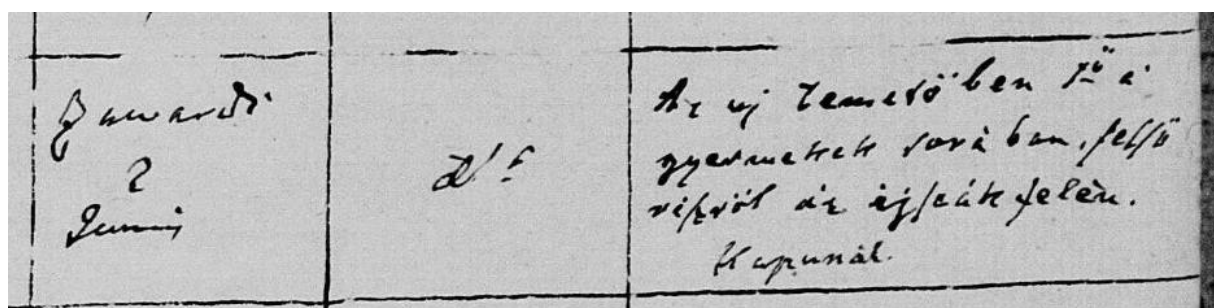
Sajnos a felsorolt, bejegyzésekben talált eligazítások adott sírok elhelyezkedésére vonatkozóan ma már semmit sem érnek, fejfájuk, síremlékük nem maradt. Nem lehet tudni, hol kezdték a sorokat, egy sorban hány sír lehetett, stb. Arról sincs információ, hogy pár órás, pár napos, de megkeresztelt csecsemőket hogyan temették, jelöltek-e ki a temetőben helyet gyermeksíroknak. (A halva született gyermekek eltemetéséről Zamárdi község monográfiájában, az egészségügyről szóló részben olvasható:” 1903-ban Tóth Józsefné sz. Csákovics Magdolna a bába. Az ő nevére a legidősebb emberek is csak szüleik elbeszéléséből tudnak. Nevét a halotti anyakönyv többször is említi, mikor szükségképpen házi keresztelést kell végezni, mert az újszülött csak negyedórát élt. Ha nem tudják megkeresztelni, akkor a gyermek sorsa a következő: „1907. április 3-án Matyikó Imrének 9 hónapos halva született leánygyermekét a temetőárokba temették el.” (Ez szerepel a Halotti anyakönyv megjegyzés rovatban.)15.....”

Azt, hogy korábban is ez lett volna a szokás, nem tudtam megállapítani. ,

(A Zamárdiban lévő ó temetőben 1858-ban észak-nyugati részen is bővítés lehetett, ahova elsőként 1858. márius 24-én temették Molnár János és Nagy Ágnes 2 napos lányát, Terézt. 1863-ban nyitották az új nyugati temetőt, melybe elsőként Komor Katalint, Kránicz József polgár 42 éves feleségét temették el.

Ebben az új zamárdi-i temetőben a gyermekek részére volt kijelölt sor, Szabados József zsellér és Farkas Katalin 5 hónapos lányát, Annát 1863. január 2.-án ide temették:

A szántód-pusztai temetőre vonatkozóan ilyen bejegyzést nem találtam.)

Abból kiindulva, hogy a halotti anyakönyvben talált bejegyzés szerinti, kerített és felszentelt pusztai temetőbe 1858. januárjában temettek először kigyűjtöttem az összes ide temetett szántódi halottat 1895. szeptember 30-ig. (Azért eddig az időpontig, mert – mint már utaltam rá - 1895. október 1-jétől egyházi anyakönyvek az interneten nem találhatók, csak az állami anyakönyvi hivatalok által vezetettek, melyekben a temetés helyét nem kellett feltüntetni.)

A kigyűjtés alapján készített jegyzéket mellékelem. (1. sz. melléklet)

Ez a jegyzék összesen 173 elhunyt nevét, életkorát, elhalálozásának helyét és évét tartalmazza, ahol feltüntették, a halál okát is.

Az adatokból látható, hogy adott évben illetve az adott időszakban összesen hány halálesetet anyakönyveztek a zamárdi-i plébánián, ebből mennyi volt a szántódi lakhelyű. A szántódi halottakat korcsoportokra osztottam.

Az összes szántódi elhunytat 100,00 %-nak véve az elhaltak korcsoportonkénti aránya:

1 év alattiak	48,60 %	
1-6 hat év közöttiek	15,60 %	6 év alatt összesen: 64,20 %
6-18 év közöttiek	9,20 %	
18-60 év közöttiek	19,10 %	
60 év felettiak	7,50 %	

(2. sz. melléklet)

A számok mutatják, hogy a gyermekhalandóság nagyon nagy volt, ami az akkori egészségügyi ellátást és szociális körülményeket figyelembe véve nem meglepő.

Zamárdi község bibliográfiájából idézek ismét:

.....” Az első nem szakképzett bába (szülésznő) neve a helyi plébánia anyakönyvében található. 1838-ban a bába - Kálmán Jutka.....” Orvosról szó sem volt.

Még 1890-ben sem volt Zamárdinak (ebből következően Szántódnak sem) önálló orvosa. Egy kórorvos volt, aki „hetenként egy alkalommal rendelt a község házában. Délelőtt rendelt, délután meglátogatta a betegeket. Az előjáróság által kirendelt lovas kocsi hozta és vitte az orvost.”

A halotti anyakönyvben rögzítettek szerint a leggyakoribb halálokok voltak:

gyerekeknél

szívszegezés (szegezés=nyilalló, szűrő, mellkasi fájdalommal járó betegség), himlő, láz, vörheny, torokgyík, gyengeség, idétlenség (koraszülöttség), hasmenés.

felőtteknél (60 éves korig)

tüdőbaj, tüdőgyulladás, vízkór (szövetek és/vagy testüregék folyadékkal telítődése), sorvadás, aszkór (nagyfokú legyengüléssel, lefogyással járó betegség)

60 éven felőlieknél

végelgyengülés, mellvízkór, tüdőgyulladás.

Az eddig bemutatott két időszak (1852-1857 illetve 1858-1895. szeptember 30.) alatt többször volt Zamárdiban colerajárvány.

Idézet Zamárdi község monográfiájából:

.....”1831-ben hazánkban is megjelenik a kolera. Lenhossék Mihály országos fő orvos utasításokat adott ki, az epekörság azonban nem ismert határokat. A megyék őrvonalakat szerveztek, igyekeztek meggátolni az emberek vándorlását, a járvány terjedését.

Sorompóba állt Veszprém és Somogy is. A jobbágyok „vasvellt fogtak, és nem engedtek idegent a faluba.”

A vasvillás őrségről dal is maradt vissza:

Falu végén a vasvella, mégis bejött a kolera
Sem urakra, sem papokra, csak a szegény parasztokra
Sej-haj, igyunk raja, úgyis elnyel a sír szája
Ott lesz fáradt testünk csendes hazája.

Megalakultak a járványügyi bizottságok. Csorba megyei főorvos utasítja a falvak lakóit, hogy mindenki lássa el magát gyógy füvekkel, sőt annak gyűjtését is kötelezővé tette. Semmiféle összejövettel nem engedélyeztek. A kocsmákat bezárták, sőt a templomokat is. A papok csak kismisést mondhattak, azt is a templom falain kívül.

Az óvintézkedések ellenére 1831. július végén elérte Siófokot, Kilitit és Zamárdit is a kolera. Öt hétig tartott a halál garázdálkodása. Siófokon 129 beteg közül 79-en, Kilitiben 132 beteg közül 66-an haltak meg. Az első colerajárványt még négy követte: 1849., 1855., 1866., 1872. években.4.....””1855-ben nagyobb colerajárvány pusztít a faluban. Ez évben az anyakönyvben beírt halottak száma: 69 fő, és itt 32 elhunynál a halál okát „kolerával” jelölik.....”

1855-ben az idézet szerinti 69 halottból, szántódi lakhelyű 6 volt, colera azonban egyiknél sincs halálokként feltüntetve (lásd. 10. oldalt). Szántódon kiugró számban 1869-ben (15 fő) és 1874-ben (11 fő) haltak meg. 1869-ben himlő járvány lehetett, melyben 7 gyermek hunyt el. 1874-ben járványra vonatkozóan nem lehet következtetni.

Véleményem szerint 1895. szeptember 30-ig – az 1852-1857 között meghalt 29 szántódival együtt – a temetőbe 201 halottat temettek el.

A 201 halott síremlékéből (ez alatt fejfát, kő síremléket, stb. értek) a következők láthatók ma is:

Szabó Antal meghalt 1874-ben és felesége Major Katalin meghalt 1880-ban

A halotti anyakönyv tanúsága szerint Major Katalin, Szabó Antal első felesége volt, aki 1850-ben, 60 éves korában halt meg. A második feleség Matkovics Terézia volt, aki túlélte Szabó Antalt és ő halt meg 1880-ban, 90 éves korában. A márványtábla valószínű utólag került a síremlékre és az utódok (feltehetően a gyerekek – akik minden az első házasságból születtek) így akartak emléket állítani.

Gulyás Ferenc élt 62 évet, meghalt 1874 -ben.

Tamás Ferencné szül. Rádoki Katalin (Tamás Ferenc első felesége.)

Meghalt 1891-ben

Geróts Valér elhunyt 1892-ben

(Ő nem szántópusztai lakos volt, bencsnövendékként gyógyulni jött Szántódra)

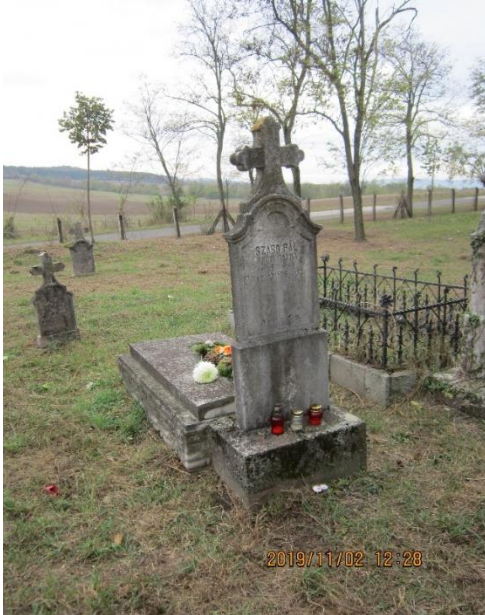

A régi kőkereszt megmaradt alapzatához egészen közel van még egy síremlék, melyre Gölöncsér Borbála neve van vésve. Gelencsér lehetett a vezetéknév. Egyetlen ilyen nevű elhunyt volt a szántódi halottak között, az 1852-ben bejegyzett Vidua Barbara Gelencsér (özv. Gelencsér Barbara nemtelen, 81 éves).

Lehet, hogy ez a legrégebb sír a temetőben? (Érdemes lenne megtisztogatni a sírkövet, lehet, hogy olvashatóvá válnának születésre, halálzásra, életkorra vonatkozó adatok.)

Nagyon régi sírok még:

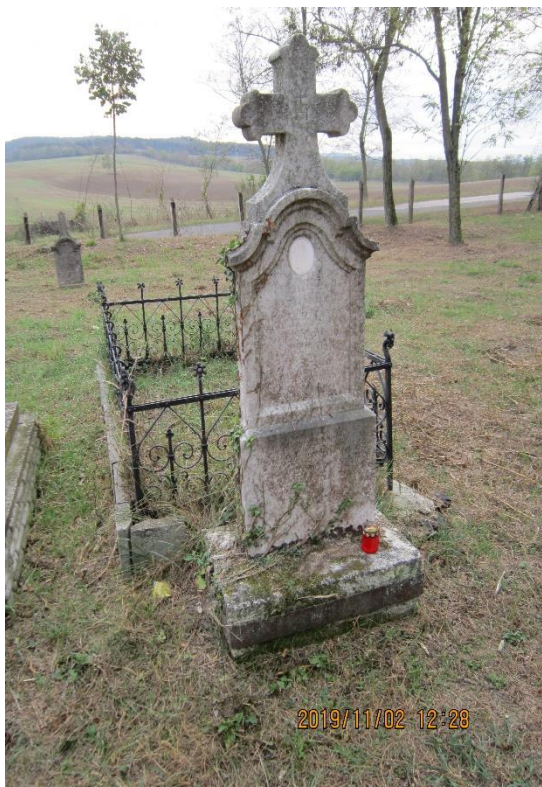
Szabó Pál uradalmi gazda sírja, aki élt 62 évet, meghalt 1897-ben (a sírköre 1898-at véstek).

Tamás Ferencné szül. Károl Borbála, Tamás Ferenc második feleségének sírja.

Meghalt 1900-ban.

Jelinek János uradalmi gépész sírja, aki 1900-ban halt meg.

Varga István sírja, aki 5 évesen halt meg 1903-ban.

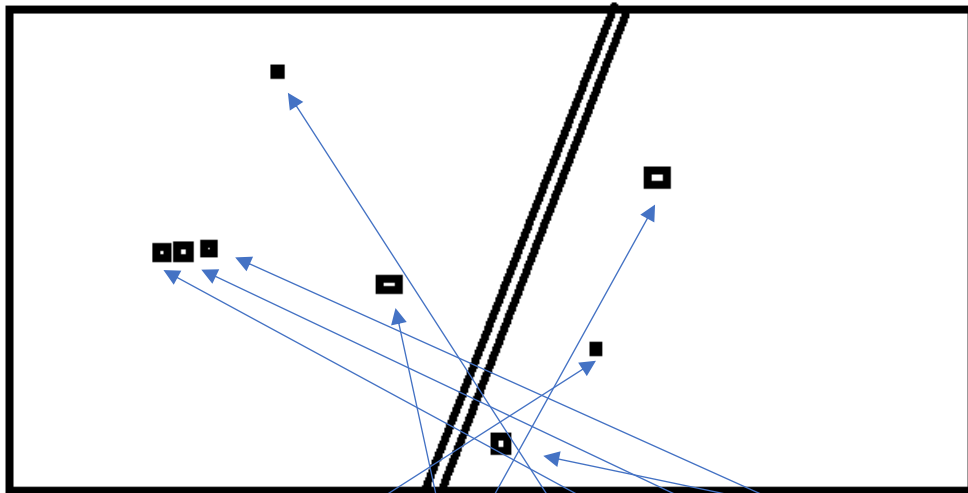

A temetőben lévő úttól Zamárdi felé

Szántód felé

a legrégebb sírok

Vázlatosan: 1852 1874 1891 1892 1897 1900 Kőkereszt talpa

A temetői kőkeresztet, melynek jelenleg már csak az alapja van meg, 1880-ban Czirklach Károly emeltette. Ő Szántód-pusztának 40 éven át volt intéző tisztje, számtartója (ispánja). 1884-ben, Székesfehérváron halt meg, 71 éves korában.

van Winkle» kerül színre először.
 ** Halálozások. In a m o n elhunyt özv. Sötér Kristófné szül. Hajkó Anna asszony, élete 87-dik évében. — S z a b a d k á n Bergl Jakab, a városi fogyasztási adóhivatal főnöke, 55 éves. — S z é k e s f e h é r v á r t t Czirklach Károly, jeles gazda, a tihanyi apátság szántódi uradalmának negyven éven át intéző tisztje, 71 éves. — Szilágycsehiben közelébb igen nagy részvét közt temették el özv. Ujváry Józsefné szül. Amòrus Katalin asszonyt, Ujváry Benedek ottani katolikus lelkész édes anyját. — R i m a s z o m b a t o n e hó 8-án elhunyt Angyal József királyi állammérnök élete 39-dik, házassága 2-dik évében; özvegyet szül Szomor Ilka asszonyt és csecsemő gyermeket hagyott hátra.
 ** Fiumében a tanári kör a télen is rendez

- Fővárosi Lapok 1884. november (257-282. szám) [1884-11-11 / 265. szám](#)

Hosszú időn át élt Szántód-pusztán. Itt születtek gyermekei: 1857-ben Emilia (később Steindl Kálmánné), 1860-ban László (orvos lett aki a nevét Czakóra változtatta), 1864-ben Etelka (később Hennel Károlyné). Felesége Heberling Eliza szintén Székesfehérváron halt meg 1888-ban. A kis pusztai temetőben a családjából senki sincs eltemetve.

Nem így az 1874-ben elhunyt Szabó Antal uradalmi hajdúnak, aki a másik – a Kőröshegyi út melletti, ma is álló – kőkeresztet állíttatta 1871-ben.

Síremléke megtalálható a pusztai temetőben, a márványtábla felirata szerint együtt nyugszik Major Katalinnal, aki az első felesége volt. (Lásd. az 1. sz. melléklet 78. sorszáma alattiakat.)

Szabó Antalnak és Major Katalinnak a születési (keresztelési) anyakönyvek szerint 11 gyermeke született: Ságváron 1817-ben Anna, 1818-ban Rozália, 1820-ban János, 1824-ben István, 1826-ban József, Szántód-pusztán 1828-ban Ferenc, 1830-ban Pál, 1833-ban Julianna, 1836-ban Péter Pál, 1838-ban Mihály, 1842-ben Lajos.

Felsorolt gyerekek közül Szántód-pusztán halt meg 1830-ban az újszülött Pál, János, József, Péter Pál, Mihály és Lajos, akik Szántód-pusztán éltek.

Péter Pál uradalmi csósz, uradalmi gazda volt (meghalt 1879-ben, síremlékét lásd a 18. oldalon), felesége Bertalan Róza volt, akitől 3 gyermeke született.

A rá vonatkozó „minősítés” szerint (amit Fülöp Éva: Szántódpuszta kapitalizmuskori története 1848-1945 című tanulmányának 146/alszáma alatt olvashatunk): „146/ Szabó Pál hajdú, majorgazda, "a legelső és legérdemesebb" a szántódi gazdaság cselédei közt, 45 évi szolgálat után lakást, 8 q rozsot, 6 m³ hasáb tűzifát, tehéntartást kapott kegydíjul.”

Szabó Lajos (kocsis) 1862-ben vette feleségül Vég (Vig) Tillist. Házasságukból 4 gyermek született, első gyermeküket temették a szántód-pusztai temetőbe.

A „Szabó fiúk” házasságaiból több gyermek született, akik közül szintén többen a pusztai temetőben lettek eltemetve.

A pusztai temető felszentelése, 1857 és 1895 közötti időszakban, Szántódpusztán a halálozási illetve a keresztelési anyakönyvben fellelhető adatok szerint az alábbi házaspárok éltek (a teljesség igénye nélkül):

- Bresztovics Mihály és Matyikó Erzsébet (mh. 1879-ben 55 évesen) Házasságot 1850-ben kötöttek. 1850-1865 között 9 gyermekük született, közülük ötöt temettek el.

- -Tóth Mihály és Szabó Terézia. 1850-1865 között 7 gyermekük született, akik közül hármat temettek el.
- Szarvas József (meghalt 1862-ben, 63 évesen) és Víg Treszka (Piroska). Házasságot 1854-ben kötöttek. 1854-1860 között 5 gyermekük született, közülük hármat temettek el.
- Gulyás Ferenc (meghalt 1874-ben, 62 évesen) és Petrec Erzsébet. 1845-1860 7 gyermekük született, közülük 3 gyermeket temettek el.
- Müllei György és Kránicz Erzsébet (meghalt 1894-ben 52 évesen). Házasságot 1859-ben kötöttek. 1860-1875 között 13 gyermekük született, közülük hatot temettek el.
- Kuczori József (meghalt 1880-ban 65 évesen) és Szakáll Erzsébet. 1856-1870 között 10 gyermekük született, akik közül négyet temettek el.
- Kránitz János és Hajdú Julianna. Házasságot 1860-ban kötöttek. 1862-1870 között 5 gyermekük született, közülük hármat Rezi temettek el.
- Szabó Jakab (meghalt 1880-ban 48 évesen) és Szabó Juli. Házasságot 1852-ben kötöttek. 1853-1868 között 6 gyermekük született, közülük kettőt temettek el.
- Olasz József és Krizsán Julianna. Házasságot 1854-ben kötöttek. 1854-1863 között 5 gyermekük született, közülük kettőt temettek el.
- Szegedi István (helvét vallású) és Mikola Erzsébet. 1861-1874 között 7 gyermekük született, egyet temettek el.
- Balog Ferenc és Perger Klára. Házasságot 1860-ban kötöttek. 1861-1882 között 9 gyermekük született, közülük hármat temettek el.
- Rezi Benedek (meghalt 1872-ben 35 évesen) és Szíver Örzse (2. feleség, első Bozsoki Örzse, akitől 1 gyermeke született, aki meg is halt). 1862-1870 között 5 gyermekük született, közülük kettőt temettek el.
- Varga György és Hollósy Julianna (meghalt 1891-ben, 52 évesen). Házasságot 1862-ben kötöttek. 1864-1873 között 5 gyermekük született, közülük kettőt temettek el.
- Csupor Zsigmond és Braun Teréz. 1865-1878 között 6 gyermekük született, közülük hármat temettek el.
- ifj. Matyikó Ferenc és Kránitz Trézsi. 1867-1876 között 5 gyermekük született, közülük hármat temettek el.
- Kovács István és Kelemen Örzse. 1875-1883 között 6 gyermekük született, egyet temettek el.
- Hajdú János és Pap Juli. 1869-1878 között 6 gyermekük született, közülük kettőt temettek el.
- Tamás Ferenc és Rádoki Kati (meghalt 1891-ben 46 évesen). Házasságot 1869-ben kötöttek. 1870-1880 között 5 gyermekük született, közülük kettőt temettek el.

- Varga János (meghalt 1915-ben) és Szabics Rozália. 1872-1887 között 5 gyermekük született, közülük kettőt temettek el.
- Zsoldos Imre és Hajdú Rozi. 1880-1884 között 4 gyermekük született, közülük kettőt temettek el.
- Szóládi János és Hajdú Náni. Házasságot 1878-ban kötöttek. 1879-1891 között 8 gyermekük született, közülük hatot temettek el.
- Gálos István és Kőmíves Rozi. 1884-1893 között 6 gyermekük született, közülük négyet temettek el.
- Jelinek János (meghalt 1900-ban) és Farkas Mária. 1890-1899 között 7 gyermekük született, közülük hármat temettek el. (Két fiúk 1965-ben illetve 1986-ban halt meg.)
- Tréger István és Sutzpach Mária. 1890-1896 között 7 gyermekük született, közülük négyet temettek el.

Tekintettel arra, hogy a felsoroltak gyerekei mind Szántód-pusztán születtek, feltételezhető, hogy ők hosszabb időn keresztül éltek itt. Szántód-pusztai lakóinak számáról Fülöp Éva már hivatkozott című tanulmányából van adat, mely szerint: *(10. oldal) „Szántódpuszta teljes lakosságáról 1857-ből rendelkezünk adattal: ekkor százhuszonkét fő élt itt . 33/” - 33/ Csorba József: Somogy vármegye ismertetése. Pest, 1857.*

Külön fejezetként kell foglalkozni az 1895. október 1-ét követően elhunyt - valószínűleg közülük sokakat a szántód-pusztai temetőben - eltemetettekkel.

A rájuk vonatkozó anyakönyvi adatokat az endrédi (később balatonendrédi), zamárdi-i anyakönyvi hivatalok születési és halotti anyakönyveiből gyűjtöttem ki. Ebben az időszakban már a születési anyakönyv megjegyzés rovatában van hivatkozás a halál évére, a halotti anyakönyv sorszáma. Arra vonatkozóan azonban nincs utalás, hogy a halottat melyik temetőben temették el.

(A zamárdi, kőröshegyi plébániák 1895. október 1-jétől tovább vezetett halotti anyakönyveinek helyszínen történő kutatásával a temetés helye is minden bizonnyal pontosan megállapítható lenne.)

A polgári anyakönyvekből nyert adatok alapján Szántód-pusztán, Szántódon a következők hunytak el.

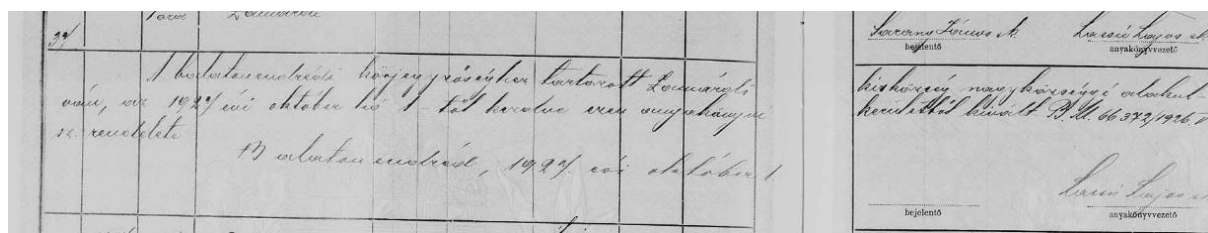
Az endrédi (balatonendrédi) halotti anyakönyv szerint 1895-től 1906-ig:

lásd 3. számú melléklet felsorolását

1908-1927. szeptember 30. között:

lásd 4. számú mellékletet (anyakönyvi bejegyzések másolati szerint)

1927. október 1-jétől a Szántódra vonatkozó anyakönyveket a nagyközséggé nyilvánított Zamárdin vezették. A halotti anyakönyvben a szántódiaként bejegyzett elhunytak a 5. számú mellékletben találhatóak, az anyakönyvi bejegyzések másolatai szerint.

Ezek között az elhunytak között (4. és 5. sz. melléklet) egyre többen vannak, akik már Szántód fűdőtelepen laktak.

A 3-4-5. számú mellékletekben megjelenített időszak alatt elhunytak korcsoportok szerinti megoszlásánál (lásd 8. számú melléklet) megfigyelhető, hogy a csecsemő- illetve kisgyermekkorai halálozás nagymértékben csökkent. Köszönhetően ez az egészségügyi és szociális helyzet javulásának.

A feltüntetett halálokok nagyjából olyanok, mint korábban voltak. Csecsemőknél: leggyakrabban vele született gyengeség, görcsök. Nagyobb gyermekeknél: vízbetegség, vörheny, torokgyík. Felnőtteknél: tüdőbaj, tüdőgyulladás, 1918-ban spanyolnátha. Időseknél: agkori gyengeség, gutaütés, szívszélhűdés, agyvérzés.

Több halálesetet vízbefulladás, öngyilkosság, háborús események okoztak.

Azt gondolom, hogy a 4-5. számú mellékletekben szereplő szántódi halottak jelentős része már nem a pusztai temetőben került végső nyugalomra. Biztosan azok, akiknek ma is megtalálható valamilyen síremléke a temetőben. Sokan temették el halottjukat Zamárdiban, Kőröshegyen, Balatonföldváron. Akiknél biztosan tudtam, hogy nem a pusztai temetőben nyugszanak, jeleztem. Segíthetnének az eltemetés helyének megállapításában a ma is még élő hozzátartozók, korábban Szántód-pusztán lakók leszármazottai. (Szántódon, Somosban pl. laknak Vári /korábban Vasicsek/, Peitl, Tapolczai, Rudolf, Farkas, Belnvalner leszármazottak.)

A temető 2019. november 2-i otlétemkor rendezett, megható képet mutatott. Szántód Község Önkormányzatát dicséret illeti, hogy ilyen szépen rendbetette, újrakerítette, fásította, utat építtetett és nem utolsó sorban gyönyörű keresztet emeltetett. Talán a későbbiekben is lesz akarat és energia, hogy a mostani állapotában megőrződjön a kis temető, ami így a településről is sokat elárul.

Péterfy László írja: „Emberlakta hely elképzelhetetlen temető nélkül. Ez a külön kerített terület lakóhelyeink szerves része, ahová belépve mégis más világba jutunk. Önkéntelenül megváltozik viselkedésünk, halkabbak, fegyelmezettebbek leszünk. Ez a halottak világa, ahol más törvények, más rend érvényesül. A temetők sok tekintetben mégis az élő települések arculatát idézik...”

Melléletek:

1. számú melléklet a Szántód-pusztán 1858-1895. között elhunyt halottakról
2. számú melléklet az 1. sz. mellékletben szereplő elhunytak korcsoportok szerint
3. számú melléklet az 1895-1906. között elhunytak az endrédi halotti anyakönyvből
4. számú melléklet az 1908-1927. szeptember 30. között elhunytak az endrédi (balatonendrédi) halotti anyakönyvből
5. számú melléklet az 1927-1980 között elhunytak a zamárdi-i halotti anyakönyvből
6. számú melléklet Fényképek Szántód-pusztá temetőjének Szántód felőli oldaláról
7. számú melléklet Fényképek Szántód-pusztá temetőjének Zamárdi felőli oldaláról
8. számú melléklet Elhunytak korcsoportonként 1895. október 1- 1980. év végéig